

**VYBRANÉ TEORIE
SOCIÁLNÍ PRÁCE**

2021

ZAKOTVENÍ SP

Solidarita/koncept bližního,
lidská práva, inkluze, sociální
spravedlnost – sociální
vyváženost, kvalita života,
sociální fungování, lidská
důstojnost, teorie, přístup,
metody a techniky

CO JE TEORIE?

- Teorie – většinou míníme vědeckou konstrukci, vědecký konstrukt
- V současnosti – rovnítka mezi teorií a vědeckým, posláním, odstup od kritického a hloubavého tázání po hodnotě a významu vědy v kontextu politiky, chápání, konečnosti a smrtelnosti

POJEM TEORIE

- Theoria je nepostradatelná pro každého, kdo hledá moudrost, štěstí a dobrý život ve sféře praxis (starobylý řecký výraz)
- Teorie se vztahuje ke každodennímu životu
- V moderní době se objevují tendence rovnosti mezi teorií a vědeckým poznáním
- Zanedbávání teorie v původním významu znepokojuje řadu filozofů (Husserl)

VZTAHY MEZI TEORIEMI - PŘÍKLADY

- Sociální, politická a právní teorie
- **Sociální myšlení má hodnotu, když do popředí zájmu klade politické otázky**
(Arendtová)
 - Člověk je od přírody politický tvor
(Aristoteles)
- Občané, kteří neměli zájem o politické dění
- označovali Řekové jako idioty
- **Sociální teorie není ničím, pokud se nevztahuje k politice** (který systém vlády podporuje svobodu, spravedlnost a rovnost....atd.)
 - Sociální teorie a psychologie
 - Sociální teorie a humanitní vědy – antropologie, filozofie,...

*Teorie je uvažování
o místě a funkci
vědy
v lidské existenci*

NÁZORY FILOZOFŮ

PARALELA SE SOCIÁLNÍ PRACÍ

- Husserl
Věda se musí vrátit k původním zdrojům a významům pro každodenní život v přirozeném světě.
- Arendtová
Teorie mají morální a politickou odpovědnost s ohledem na křehkost pozemských zdrojů a smrtelnost lidského žití

PROVÁZANOST MEZI TEORIÍ, METODOLOGIÍ A PRAXÍ

- Výzkum nelze skládat pouze z teorií, postrádal by vztah ke skutečnému světu, kdyby se skládal pouze ze sběru dat, postrádal by řád a smysl
- **Teorie dat jsou prázdné, data bez teorií postrádají smysl (Kant, 1781)**
- *Sociální teorie vyvěrá z každodenního života, rozhovorů, interakcí a diskusí*
- **Každý obyčejný člověk je v podstatě teoretik, každý člověk je filozof (Gramsci,**

VÝZNAM TEORIÍ PRO SOCIÁLNÍHO PRACOVNÍKA (TURNER 1979)

- Vysvětlovat jevy a předvídat je
- Srovnávat případy a situace
- Vysvětlovat vlastní profesní činnosti jiným lidem a dávat prostor pro jejich přezkoumávání
- Opravovat teorii nebo upravovat vlastní jednání, které je s teorií v rozporu
 - Zvýšit pocit sebejistoty pracovníka
- Porovnávat explikační sílu a užitečnost teorií mezi sebou

**Sociální práce se tedy vyznačuje
schopností integrovat, využívat
a modifikovat různorodé
poznatky
ve snaze pomáhat lidem při
obnově jejich sociálního
fungování.**

...EXISTUJE VŠAK I STANOVISKO

- *...znalost teorií a specifických postupů nemusí být v SP podstatná*
- **Odbornost a formace srdce (dokumenty současné katolické církve – Křišť'an, Musil)**
- Lze předpokládat, že i řada schopných pomáhajících mají nějakou teorii i východiska – maskované praxí
- **Šíře záběru přináší výhodu...**

***Význam teorií
v sociální práci***

**Teoretické zázemí
usnadňuje praxi**

***Sociální pracovník musí jednat na
základě kompaktního
teoretického rámce***

**Část teorie čerpá z jiných vědních
oborů**

TYPY TEORIÍ

(PODLE FOOKOVÉ, 1993)

- *Obecná – zaměřena na politické, ekonomické a sociální struktury společnosti*
- *Praktické – metody a způsoby práce, efektivita působení*
- *Specifické – návody na uplatnění specifických zkušeností a znalostí v praxi*

PODLE SIBEONA, 1990

Teorie formální

- Psaná a respektovaná mezi členy profesní a akademické komunity

Teorie neformální

- Soubor znalostí, hodnot a zkušeností z praxe

*Teorie o sociální práci, sociální práce a
teorie klientova světla*

VÝZKUMY APLIKACE TEORIÍ SOCIÁLNÍ PRÁCE V PRAXI

- *Má být teorie sociální práce vědecká nebo praktická?*
- *Není těch teorií příliš mnoho (víc než sto, některé protichůdné, atd.)?*
- *Jsou vůbec využitelné (často jsou vypůjčené z jiných oborů, problém s aplikací)?*

ZACHÁZENÍ S TEORIÍ V PRAXI

[VÝZKUM MEZI STUDENTY, BARBOUROVÁ, 1984]

- Obecné povědomí (nedokázali zařadit, matné povědomí, neznalost zdrojů)
- Pragmatický přístup (fragmenty teorií, které považují za důležité)
- Osobní styl aplikace teorie (pouze takovou, která je jim blízká)

ZACHÁZENÍ S TEORIÍ V PRAXI

(VÝZKUM MEZI PRACOVNÍKY, HARRISON, 1991)

- **Konvenční model** (problémová situace klienta je srovnávána pracovníkem s funkcí instituce, zkušeností a precedentem)
- **Aplikace strukturální teorie** (problémová situace je vnímána s kontextu sociální sítě nebo komunity, pracovníci akceptují spíše sociální než psychologické souvislosti)
- **Heuristický model** (pracovník hledá různé zdroje informací, vnímání v různých souvislostech)

POSOUZENÍ A VOLBA TEORIE

- Sociální pracovníci mají k dispozici velký počet teorií
- **Málo teorií pojímá situace klienta komplexně**
- Potřeba využívat větší množství teoretických znalostí
- Eklektický přístup – snaha využívat více teoretických modelů současně
- Někteří autoři se stavějí za důsledné uplatňování jednoho modelu

EKLEKTICKÝ PŘÍSTUP

- Klient by měl mít možnost těžit ze všech dostupných poznatků
 - Empirické zkušenosti z praxe jsou validní a měly by teorii modifikovat
- Teorie pokrývají různé úrovně a oblasti
 - Řada aspektů je shodná (například zahájení a ukončení práce s klientem)
 - Lidské bytosti jsou mnohostranné

ÚVAHA

- Teorie není v sociální práci nadbytečným luxusem. Vzhledem k stále narůstajícím problémům ve společnosti, je čím dál důležitější, **aby problém klienta posuzoval odborník z různých úhlů a perspektiv.**
- Příkladem mohou být nejrůznější oblasti, například týrané děti, jejichž situaci nedokáže sociální pracovník zhodnotit, poněvadž nemá odvahu podat návrh na předběžné opatření, vzhledem k tomu, že si není vědom ani právních, ani morálních imperativů situace a neumí určit svou pozici vzhledem k rodině, dítěti a společnosti.
- Stejně příklady můžeme hledat v oblastech práce se seniory a v dalších.

PŘEHLED VYBRANÝCH TEORIÍ

HUMANISTICKÉ A EXISTENCIÁLNÍ TEORIE

Úkolem sociálního pracovníka v takto orientované sociální práci je pomáhat lidem

- **V reflexi sebe samých**
- **V odhalování významů, které pro ně prožívaná situace může mít**
- **V pochopení, jak tato jejich interpretace světa a zkušeností na ně zpětně působí**

HUMANISMUS V SOCIÁLNÍ PRÁCI

Přístup orientovaný na klienta

- Nejvýznamnějším autorem je Carl R. Rogers, který ovlivnil sociální práci.
- Vliv je ovšem nepřímý a působí zejména tam, kde se součástí pomoci stalo poradenství.
 - Člověk je chápán jako osobnost
- **Má právo na svoji důstojnost a rozvoj, jeho podstata je přirozeně dobrá, zaslouží si respekt**
- Člověk je schopen uvědomit si vlastní hodnoty
- Člověk je schopen uspořádat a hodnotit své pocity, myšlenky a chování
 - **Člověk je schopen se sám rozvíjet**
 - Člověk je schopen konstruktivní změny

***K HUMANISTICKÉ TRADICI SOCIÁLNÍ PRÁCE PATŘÍ I
ŘADA HUMANISTICKÝCH A TERAPEUTICKÝCH ŠKOL,
KTERÉ MAJÍ SPOLEČNÉ RYSY:***

- Pro sebeporozumění jsou podstatné vztahy k druhým lidem
 - Strach pramení ze ztráty druhých a z osamění
- Pocity viny vznikají, když člověk není schopen kreativity
 - *Svoboda a odpovědnost jsou klíčové charakteristiky lidského bytí*

EXISTENCIÁLNÍ TEORIE (GIDDENS, KRILL, THOMSON, BURR...FRANKL, MAYE, PERLS)

- Sociální pracovníci jsou stále častěji nuceni reagovat na existenciální potřeby klientů
- Proměna identity nutí k hledání odpovědí na otázky, *kdo jsem, jaké mám cíle, jakou práci si mám zvolit, jaké hodnoty mám vyznávat?*
- Pro ET je zásadní pojem svobody a odpovědnosti člověka
 - Svoboda je žádoucí, ale může být i obtížná
- *Další pojmy – utrpení, hledání identity, smyslu, života, vyvažování protikladů, hodnoty...*

EXISTENCIÁLNÍ TEORIE

- ET mají blízko k sociálnímu konstruktivismu, kdy sociální pracovník pomáhá klientům odhalovat nebo konstruovat možné významy jejich zkušeností, vede je k zážitku odpovědnosti za vlastní interpretaci situace i za vlastní jednání (Burr, 1999)
 - *ET zdůrazňují hodnotu klienta a sociální pracovník není expertem, ale partnerem.*
- Pracovník podporuje klienta v sebereflexi, pomáhá odhalovat problém, posiluje porozumění a podporuje schopnost svobodného rozhodnutí

VYUŽITÍ EXISTENCIÁLNÍ TEORIE V PRAXI

- Posouzení klientovy situace
- Schopnost formulovat a následovat subjektivně hodnotné cíle
- Zaměřit se na volné kapacity klienta
- Povzbouzet k motivaci a jeho vůli ke smyslu
- Základním nástrojem je rozhovor vytvářející prostor pro setkání dvou rovnocenných bytostí, sdílení tíhy života a souputníci při překonávání

Existenciálně laděná sociální práce je primárně orientovaná na individuální práci s klientem, ale...

předpokládá se, že sociální pracovník chápe problém svých klientů ve společenské a politické souvislosti, ale nesnaží se o politickou změnu.

SOCIÁLNĚPSYCHOLOGICKÉ A KOMUNIKAČNÍ MODELY

- Tento model formulovali Breakwel a Rosety, na toto pojetí měla vliv zejména teorie rolí, etiketizační teorie a další oblasti sociální psychologie.
- Klade se v něm důraz na to, jak se mezi lidmi vytvářejí vztahy a jak jsou vztahy modifikovány v rozmanitých sociálních situacích.
- Jsou probírány otázky identity, stigmatizace, skupinového chování, teritoriality, sociální a osobnostní změny.
- Tyto modely mají styčné plochy s Rogersovým pojetím práce s klientem, zážitkovými technikami a výcvikem sociálních mikrodovedností.

SOCIÁLNÍ KONSTRUKTIVISMUS

- Jedna z teorií poznání
- **Veškeré poznání je utvářeno v sociálních interakcích (Berger, Luckman)**
- Jakákoliv komunikace s lidmi v konkrétním společenském kontextu
- Partnerský vztah mezi sociálním pracovníkem a klientem
 - Pracovník musí reflektovat vlastní předpoklady a hodnoty
 - Podporovat klienty při hledání a definování vlastních hodnot
- **Téma sociální spravedlnosti**
- Různorodé příčiny obtíží klientů mají různorodé možnosti řešení
- Důraz na opětovné přezkoumávání hypotéz a závěrů
- Důraz na aktivní participaci klientů a všech dalších aktérů životní situace
- Osvojení hloubkové znalosti o klientovi a jeho situaci

V SOCIÁLNÍ PRÁCI SE VYSKYTUJÍ DVA PROTIKLADY – CENTRÁLNÍ JE KLINICKÁ PRAXE S KLIENTEM NEBO SOCIÁLNÍ REFORMA (?)

- V sociální práci se vyskytují dva protiklady – centrální je klinická praxe s klientem nebo sociální reforma (?)
- SK zahrnuje oba rozměry, upozorňují na to, že důraz na sociální reformu je pracovníky často zanedbáván
- Důsledkem znejasnění identity SP a snížení její legitimacy ve společnosti (příklady...)
- Cílem SK je rozvoj životních podmínek pro zkvalitnění života klientů – prostřednictvím sociální interakce

FENOMENOLOGICKÝ PŘÍSTUP

- SP se opírá o zkušenost člověk v rámci jeho přirozeného světa – svět obecné základní zkušenosti, přes různá poznání až po Habermasův „systém“ odcizených institucí až ke „globální vesnici“ žurnalistů, kdy k nám vstupují informace z celého světa
- *Fenomenologie jako reakce na skutečnost, že pozitivistická věda nedá odpověď na otázky na nejpálčivější otázky společnosti (par. Husserl, 1972)*
- Kořeny fenomenologie a inspirace fenomenologií – Schopenhauer, Nietzsche, Sartre, Heidegger....)
- **Důraz na vnímání a poznávání**
- V české tradici Patočka – reflexe jako součást praxe

FENOMENOLOGIE V SOCIÁLNÍ PRÁCI

- Význam filozofické koncepce podle Husserla (vnímání a poznávání)
- Východisko pro výzkum
 - *Jak lidé anticipují náročné situace, jak je vnímají, jak jim přizpůsobují své strategie chování a jak je psychicky zpracovávají*
- Ztráty, rozhody, traumata z agrese aj, přechod mezi vývojovým obdobím, situace nezaměstnaných, chudoba, vyloučení....
- Výzkum se může zabývat fenomény, které podporují vývoj člověka – rodinné vazby, spiritualita, kreativita...nebo naopak rasismus, týrání...nebo proces pomáhání

STRUKTURÁLNĚ FUNKCIONALISTICKÉ TEORIE

- Autoři Merton a Parsons
- Základním metodologickým předpoklad je, že sociální jednání nemá být vysvětlováno bezprostředním významem, který má pro jednotlivé aktéry, ale spíše v rámci širší skupiny
- Společnost jako systém vzájemně závislých funkcí
- Parsons – čtyři dílčí systémy – behaviorální, psychický, kulturní a sociální...*sociální jako*

V ČESKÝCH ZEMÍCH VELKÝ VÝZNAM PRO SP

- Jsou dominantní teorií; ovšem ne každý člen společnosti je schopen dostát svých „závazků“ vlivem vlastní problematické situace, jedná se o členy mnoha skupin SP.
- Tato teorie přináší koncept sociálního fungování, ucelený pohled na klienta, na jedné straně lidské zvládnání situace a na druhé požadavky prostředí. Aby se mohly stát součástí celistvého systému musí být propojeny sociální interakcí (Bartletová, 1970)

NEJDŮLEŽITĚJŠÍ POJEM – SOCIÁLNÍ FUNGOVÁNÍ

- Lidé a prostředí – interakce
- Prostředí – požadavky – reakce jedince
 - Možné narušení rovnováhy
 - Míra zvládnutí problému
- Příčina problémů nebo jejich nezvládnutí
 - Intervence sociálního pracovníka

PRO ČESKOU SP – VZTAH MEZI PROSTŘEDÍM A ČLOVĚKEM

- Přizpůsobení se klienta nárokům prostředí
- Nový pohled – nepřiměřenost požadavků prostředí vůči klientovi (Navrátil, Musil, 2007)
- Patrný posun od tyranie očekávání po uznání klientova pohledu jako něčeho hodnotného.
- Sociální fungování spjato s racionálním pohledem na společnost

SYSTÉMOVÁ TEORIE

- Zkoumané jevy jsou chápány celistvě ve vnitřních a vnějších souvislostech
- Systém jako celek, seskupení a sjednocení
- (Ve společnosti odpradávná, rozvoj v teoriích od 18. století, autoři Durkheim, Parsons, Luhmann...obecnou teorii Bertalanffy)
- **...systémová teorie koncept vhodný pro zdůvodnění a analýzu rozporuplného vývoje v sociálním sektoru a slouží pro určení funkcí sociální práce (Holstein – Brinkmana (2001))**

SOCIÁLNÍ SYSTÉMY

- Rodina, škola, obec, skupina, organizace, komunita, názor, celý svět...
- Mikrosystémy a makrosystémy

Typy prostředí, které tvoří kontexty sociální situace klienta

- 1. Sociální - individuální, skupinová, úroveň rodiny, komunity, třídy, kultura**
- 2. Fyzické prostředí – klima a prostředí, kde žijeme**
- 3. Časové prostředí – prostor a čas**
- 4. Mezilidské a spirituální prostředí – způsoby a příležitosti, jak zajistit smysl života**

PŘÍNOS SS PRO PROFESI SP

- Pro praxi SP – prostředí jako kombinace lidí a jejich interakcí a transakcí v prostoru.
- Efektivní posouzení situace klienta a intervence SP – dynamika a změny v sociálním prostředí klienta.

Podle Paynové (1994)

- 1. Poskytla základ pro jednotnou SP**
- 2. Teorie vstupující do metod, např. případová práce, práce se skupinou, komunitní práce.**
- 3. Teorie významně propojila různé akademické disciplíny (sociologii, psychologii, sociální politiku...)**

LIDEM MOHOU POMOCI TŘI DRUHY SYSTÉMŮ (PINCUS, MIHANOVÁ)

- **Neformální nebo přirozené systémy pomoci; rodina, přátelé, sousedé, spolupracovníci**
- **Formální; členské spolky, asociace podporující zájmy členů**
- **Společenské; školy, nemocnice, programy sociálního zabezpečení atd.**

JAK MŮŽE SP TENTO PŘÍSTUP V PRAXI VYUŽÍT (CHYTI, 2002)

- Sociální pracovní má k dispozici schéma, které může použít při analýze snah o změnu
- Pomáhá určit úkoly, kterých musí být dosaženo
- ***Systemový přístup znamená, že lidé, kteří žádají o pomoc, nemusí být cíli zásahu***
- Sociální pracovník musí respektovat to, že musí vybudovat vztahy nejen s klienty, ale i s dalšími lidmi

SLABÉ STRÁNKY

- Systémový přístup má také slabé stránky, nabízí vhled, ale není schopný předepsat, co s tím
- Používá odosobněného jazyka (entropie, ekvifinalita...myšlenky jsou důležité, ale problémem je mechanická konotace
- Systémová teorie se v poslední době propojuje s ekologií, s ekologickými koncepcemi v SP
 - Ekosystémové perspektivy

TEORIE ROLÍ

Role mohou být připsané, získané, vnucené

- *Konflikt mezi rolemi*
- *Konflikt rolových očekávání*
 - *Dvojznačnost role*
 - *Já-role konflikt*

Etiketizační teorie

- Proces utváření rolí prostřednictvím sociálního očekávání a etiketizací

Komunikační teorie

- Je hojně užívána v rámci rodinné terapie, poskytuje vhodný pojmový rámec pro rozbor vztahů mezi sociálním pracovníkem a klientem, zejména při supervizi

SYSTEMICKÝ PŘÍSTUP

Jeden z hlavních trendů
v humanitních vědách.

Nabízí ucelený pohled na člověka a společnost, která nabízí nové možnosti, jak zacházet se sociálními a psychosociálními jevy v éře, která je charakterizována jako postmoderní.

SYSTEMICKÝ PŘÍSTUP

- Každý člověk je plně zodpovědný za to, jaký svět vytváří a nabízí ostatním ke sdílení
- **Každý člověk potřebuje ostatní lidi pro upevnění svého vlastního světa**
- Nelze-li se již opřít o objektivní realitu jako zdroj jistoty a toho co nás vede ke správnému výkladu událostí a jevů, objevuje se naléhavá **potřeba přísné a přesné reflexe našeho vlastního jednání**

SYSTEMICKÝ PŘÍSTUP

Pro sociálního pracovníka je velmi často důležité, aby zprostředkoval dohodu mezi velmi různými představami klientů zúčastněných v nějaké obtížné situaci.

Prvotním úkolem je posouzení dané situace

- Jaká je míra pracovního osobní angažovanosti v případě?
- Jaká je pracovníkova vstupní pozice, co klienti od něho očekávají?
- Jaký je kontext nebo širší souvislosti případu?
- Rozlišení, kdo je cílovou osobou neboli příjemcem služeb?

- Na základě posouzení se nabízí tyto postupy

- o Nabízení spolupráce
- o Přebírání starostí

KOGNITIVNĚ-BEHAVIORÁLNÍ TEORIE

- Zaměřuje se na konkrétní chování jednotlivce v kontextu jeho prostředí.
- Nezabývá se vnitřními motivy chování, jež je podněcováno vlivy prostředí.
- Cílem behaviorální terapie je změna chování, které brání klientovy v úspěšném a samostatném fungování.
- Snížení intenzity, frekvence nebo trvání takového chování, které působí klientovi či jiným lidem potíže
- Vytvoření nových dovedností
- Zvýšení intenzity, frekvence nebo trvání takového chování klienta, jehož absence nebo nedostatečnost působí klientovi či jiným lidem potíže

CENTRÁLNÍM POJMEM BEHAVIORÁLNÍ TEORIE JE UČENÍ

- Rolí sociálního pracovníka je umožnit klientovi získat žádoucí zkušenosti a vytvořit bezpečné prostředí pro nacvičení potřebných dovedností

Zásady:

- Orientace na chování
- Orientace na řešení
- Pozitivní orientace
- Krok za krokem
- Flexibilita
- Orientace na budoucnost

PŘÍSTUP ORIENTOVANÝ NA ÚKOLY

- Vznikl jako jeden z mála přímo v rámci sociální práce.
- Tento přístup se snaží poskytnout systematický rámec pro zvládání různých praktických problémů.
- **Jeho efektivita spočívá v myšlence, že malý úspěch rozvíjí sebedůvěru a sebeúctu a že se lidé více angažují v úkolech, které si sami zvolili.**
- Sociální pracovník je tu od toho, aby pomohl klientovi v rozhodnutí.
 - **Základní rysy jsou partnerství a posilování.**

SILNÉ STRÁNKY ČLOVĚKA

Tento přístup staví na silných stránkách jednotlivce než na analýze nedostatků a snaží se ovlivňovat problémy na individuální úrovni.

- Studie, která podnítila vznik tohoto přístupu se jmenovala Brief and Extended Casework a vydala ji dvojice autorů v roce 1969 W. J. Reid a A. W. Shyne.
- Tato studie měla původně potvrdit, že dlouhodobá práce s klientem je efektivnější, ale ve skutečnosti se tento předpoklad nepotvrdil, ale **ukázalo se, že krátkodobá individuální práce s klientem může být stejně efektivní.**

PROBLÉMOVÉ OKRUHY, SE KTERÝMI SE SOCIÁLNÍ PRACOVNÍCI SETKÁVAJÍ

- Interpersonální konflikty
- Neuspokojení ze sociálních vztahů
- Problémy s formálními organizacemi
 - Potíže v naplňování rolí
- Problémy vznikající v souvislosti se sociálními změnami
 - Reaktivní emocionální úzkost
 - Neadekvátní zdroje
 - Potíže s chováním

METODA A JEJÍ REALIZACE

- Příprava je zaměřena na ověřování mandátu sociálního pracovníka
 - Vyjasňování klientových zájmů
 - Dohoda o cílech
 - Formulace a plnění úkolů
- Ukončení pomáhajícího vztahu, klient by měl vědět, jak dlouhá bude spolupráce se sociálním pracovníkem
 - Testování efektivity úsilí

ANTIOPRESIVNÍ PŘÍSTUPY (ANTIDISKRIMINAČNÍ)

Namířené proti znevýhodňování a
utlačování

- **Předcházení výbušným sociálním
problémům**
 - Nelze popsat jednou definicí
- Genderová oprese, ethnocentrismus,
ageismus, zdraví vůči nemocným

TŘI IMPERATIVY

- **Spravedlnost** – oblast práva
- **Rovnost není stejnost**
- **Spoluúčast** – zapojení klienta

Čtvrtý

- o **Uschopnění** (osvojení dovedností – nebere v úvahu širší kulturní a strukturální kontexty)
- o **Zmocňování jde dál** – užití legitimní síly vůči diskriminaci a opresi

TYPY PŘÍSTUPŮ

- Asimilační
- Liberální pluralismus – princip rovných příležitostí
 - Kulturní pluralismus – koexistence různých etnických skupin
- Strukturalismus – hledisko nerovnosti skupin může být žádoucí a oprávněné nebo je impulzem k vyrovnávání společenských rozdílů

PEDAGOGIKA OSVOBOZENÍ

- Probuzení uvědomění (Paul Freire)
 - Zmocňování lidí
 - Kritické vědomí
- Společenský stav utlačovaných lidí – kultura ticha
 - Nutnost dialogu – dialogická sociální práce
 - Sociální pedagogika se zaměřuje na sociální a kulturní alfabetizaci – prohlubování vědomí vlastní kultury a nutnosti účasti na demokratickém a kolektivním utváření společnosti
 - Bohužel je málo situací, kdy může vést sociální pracovník osvobozující dialog do osvobozující praxe
 - Ale optimální pro dobu revoluce a po revoluci

KRIMINOLOGICKÉ TEORIE

- Sledují, které faktury a skutečnosti hrají v genezi kriminality roli s cílem najít optimální řešení, jak kriminalitě předcházet nebo ji snižovat.
- Od druhé poloviny 18. stol., průkopník Beccaria publikace O zločinech a trestech (mj. vycházejí premisy, že člověk je obdařen rozumem, jeho vůle je svobodná a on je strůjcem svého osudu)
- Další vývoj, zejména pod vlivem pozitivismu

DALŠÍ SMĚRY

- Francouzská kriminálněsociologická škola ovlivněná Lockem, Montesquieau, Rousseau...
- *„Každá společnost má takové zločince, jaké si zaslouží“* , *„Možná se zločinec rodí, ale zcela určitě se jím stává“* pokud jej vedou nepříznivé podmínky prostředí
- Lacassagne Tarde Goring

DALŠÍ OBLASTI ZÁJMU (KONEC 20. A ZAČ. 21. STOLETÍ)

- Procesy probíhající v rámci formální sociální kontroly kriminality – oficiální instituce
 - Stigmatizující vedlejší účinky
- **Výzkumy zaměřené na oběti zločinu a procesy její viktimizace**
- **Zapojování komunit, z kterých pochází pachatel nebo i oběť do prevence**
 - Výzkumy veřejného mínění
- **Výzkumy účinnosti aplikované sankční politiky**
 - Výzkumy latentní kriminality

Z TOHO VYPLÝVAJÍCÍ TEORIE

- U některých jedinců existuje více předpokladů ke zločinnosti, bez ohledu na sociální prostředí
- **Teorie zdůrazňující vliv nepříznivých faktorů**
 - Teorie formální kontroly kriminality
 - Postmoderní teorie současnosti

Ani tyto teorie nemusí zodpovědět, co hraje klíčovou roli při vzniku kriminality, ale představují utříděný systém poznatků

TEORIE VAZBY A ROZŠÍŘENÁ TEORIE VAZBY

- *Vztah jednotlivce k blízké, pečující osobě, z které čerpá základní pocit jistoty (Bowlby, 2010, 2012)*
- **Děti odloučené od rodičů, vazby na jiné osoby...**
- Vazby dětí na matku dle Ainsworthové (1978)
- Jistá vazba, nejistá-vyhýbavá, nejistá-ambivalentní, nejistá – dezorganizovaná (poslední dle Mainové, projevy týraných dětí)
- Varianty vazeb mezi dospělými – bezpečná, úzkostně ambivalentní, závislá, odmítavá – nezávislá, odmítavá - ustrašená

TEORIE VAZBY

- Teorie vazby zdůvodňuje, proč je lepší vychovávat děti v rodinách než v ústavech. Vysvětluje některé typy sociálního selhání jako důsledek psychické deprivace
- Inspirovala i některé terapeutické postupy.
- Terapeutické rodičovství – důležité pro SP, výchova náhradním rodičem

ROZŠÍŘENÁ TEORIE VAZBY

Využitelná pro vysvětlování lidí v konkrétních situacích,
ale i vodítko pro práci s klientem

DALŠÍ TEORIE

- Teorie intuitivního rodičovství
- Teorie adolescence
- Teorie adaptace ve stáří

TEORIE OSOBNÍ IDENTITY V POZDNĚ MODERNÍ DOBĚ

- Bauman, Beck, Giddens, Ferguson...
- Éra individualismu, racionalizace, funkční diferenciacie, nejistota, generalizace, transformace sociálních struktur....
- Podle Baumana problémy s identitou vznikají, když selhávají tradiční sociální instituce a člověk vůči nim získal svobodu
- Svoboda ho nutí vlastní identitu vytvořit
- ***Jaký je můj cíl? Jak mám žít? Jaké hodnoty tvořit?***

TEZE OD ŘADY AUTORŮ

- Vedle tradičních autorit (náboženství, tradice), se objevuje **vliv médií**, popularizovaný svět expertních znalostí a další zdroje vědění o světě a životě.
- **Nežijeme projektem, ale mnoha projekty, jedinec stále musí volit a rozhodovat.**
- Žijeme v éře nepřehledných, neurčitých kulturních a sociálních hranic, mnoho lidí sdílí tuto zkušenost
- Nejdramatičtější příkladem individualizace je transformace rodiny

- Proces individualizace je pozitivní, protože se otevřel vůči autonomii jedince, ale došlo k vzrůstu tlaku na samostatné zvládání života, sebeřízení a utváření vlastní identity, což mnozí lidé nezvládají.
- **Právě sociální pracovníci mohou poskytovat podporu jedinci, aby se v mnohoznačných a nejasných podmínkách orientoval a reflexivně utvářel svůj život.**

VÝZNAM SOCIÁLNÍ PRÁCE

- SP se může stát prostorem, k němž dochází k reflexi morálních a existenciálních témat, na jejichž základě si člověk utváří postoj k životu a smrti a zvažuje cíle a plány.
- V SP podpora v rozhodování
- Od emancipace směrem k politice pro život.

TEORIE SÍTÍ

- Lidé jsou chyceni v pavučině sociálních vztahů (Hardcastle, 2011)
- Sociální sítě jsou tvořeny uzly a vazbami, silnými a slabými.
 - **Mezi silnými vazbami vzniká sociální kapitál zajišťující svým členům nejnutenější oporu.**
- Síťování jako podpora vytváření sítí (Gojová, 2007)
- **Aplikace TS pomůže sociálním pracovníkům definovat problém, dále pak v rámci sítí najít řešení, pomoc a podporu.**
- Mohou případně podporovat rozvíjení dalších sítí v rámci metod sociální práce

TEORIE SOCIÁLNÍHO ROZVOJE

- Možnosti rozvinutí všestranného lidského společenství
- Koncepce zasahující nejen sociálně znevýhodněné skupiny
- Cíle sociálního rozvoje vyústily ve vydání tzv. Kodaňské deklarace (1995), světový summit OSN.
- Potřeba vyrovnat se s chudobou, nezaměstnaností, sociálním vyloučením a nerovným postavením

KLÍČOVÉ KONCEPTY PODLE PAYNEA (2005)

- Myšlenka pokroku jako žádoucího ideálu (ovšem vývoj současných západních civilizací je kritiky vnímán jako úpadek)
- Myšlenka intervence není zcela jednoznačná
- Úloha ekonomických faktorů
- Ideologická východiska
- **Cíle sociálního rozvoje jako změna celé společnosti nebo pouze ve vztahu k některým skupinám a jednotlivcům...**

STRATEGIE PODLE MIDGLEYE (2012)

- Individualistická
- Korporativní – neformální společenství občanů, ale i volené zástupce veřejnosti, změna jako společné dílo
- Systémové změny – zákony a normy

Příkladem metody, kde se uplatňují tyto a podobné strategie – **komunitní práce...rozvoj komunity**

DALŠÍ TEORIE

- **Teorie sociálního konfliktu** (v SP spojené se zmocňování, proti diskriminaci, získání moci nad svým životem)
- **Teorie komunikativního jednání** (schopnost sociálního pracovníka vést dialog s klientem, rovnost v diskusi, plná akceptace klienta, někdy musí silou své profese zasáhnout do života klienta, dilema sociálního pracovníka)
- **Teorie společenské soudržnosti** (spojení s pojmy solidarita, lidská práva, možnost participace na politických rozhodnutích...)

TEORIE MULTIKULTURALISMU

- Ideál dobrého soužití odlišných kultur
- V SP – schopnost sociálního pracovníka pracovat na rozhraní kultur – kulturní kompetence a senzitivita

SOCIÁLNĚ EKOLOGICKÝ MODEL

Ekologická perspektiva

Osoba v situaci

**Vývojové cykly člověka
ve vztahu k prostředí**

**Ztěžování situace rodiny
nebo skupiny, která se
vyrovnává s vývojem a
prostředím**

- Ekologický model

Člověk v prostředí

Koncept sociální role

Vstup, výstup, styčná
plocha, adaptace,
zvládnání,
interdependence
(vzájemná podpora)

SOCIÁLNÍ EKOLOGIE

- Mikrosystém – vzorec aktivit, rolí a vztahů – př. rodina
- Mezosystém – vztahy mezi prostředími – škola x rodina, práce x rodina, atd.
- Exosystém – události ovlivňující osobu (sociální politika je ekosystémem rodiny)
- Makrosystém

ÚVAHA

- Význam lokálního prostředí
 - Silné sousedské vztahy
 - Silné rodinné vazby
 - Lokální sociální opory
 - Sociální vlivy
- Systémy sociálních opor

FENOMENOLOGIE V SOUVISLOSTI SE SOCIÁLNĚ EKOLOGICKÝM PŘÍSTUPEM

- Konstituování našeho lidského přirozeného světa
- Každodenní zkušenost
 - Já a druzí

SOCIÁLNÍ EKOLOGIE, METODA PIE – OSOBA V PROSTŘEDÍ (OSOBA VE SVÉM SVĚTĚ)

Cílem je nabídnout sociálním pracovníkům srozumitelné výroky a výpovědi o sociálních rolích, environmentálních problémech, problémech zdraví, zdrojích klientových sil, rezervách a zásobách energie

SOCIÁLNÍM PRACOVNÍKŮM PIE POSKYTUJE

- Společný jazyk k popisu klientových problémů v oblasti fungování
- Popis sociálních fenoménů jež by mohli vést k léčení, řešení, zmírňování
- Údaje k posouzení vhodnosti a potřebnosti služeb
- Mechanismus a prostředek pro jasnější komunikaci
- Objasnění místa terénní sociální práce

SOCIÁLNÍ TEORIE

(SOCIÁLNÍ CHOVÁNÍ SKUPIN, STRUKTURA A DYNAMIKA)

- Vyvěrá z každodenního života
- Z nespočetných rozhovorů a interakcí.
- Každý člověk je v podstatě teoretik (Gramsci)
- Rozdíl mezi zdravým rozumem a sociální teorií – dobře definované pojmy, analytické metody, třídění a objasnění debaty o cílech a problémech života společnosti
- Důležitost nestranných reakcí
- Spolehlivost pozorování – rozeznat od předsudků a stereotypů
- Odlišit nestranné postoje od slepé oddanosti

SOCIÁLNÍ TEORIE A HUMANITNÍ VĚDY

- Antropologie – věda o člověku – sociologické entografii, sociální struktury rozvinutějších společností
 - Interakce mezi sociální teorií a historií
 - Zkoumání kultury – vysoká a lidová
- Sociální teorie a filozofie – sdílejí reflexní uvažování
- Sociální teorie a teologie – zájem o náboženství ve společnosti (zkoumání smyslu absolutního, transcendentního či nekonečného z hlediska sociální teorie nelze)

FEMINISTICKÁ SOCIÁLNÍ TEORIE

- Ženy v klasické sociální teorii – vyloučení žen ze sociálního prostoru (vyozorovat v dílech Webera, Durkheima, Simmela)

Ženy uzavřeny a zahlceny svou tělesností, zatímco muži se nad ní povznášejí a jsou definováni, určeni a odlišeni jsou společenskostí.

ŽENY A SOCIALIZACE

PRÁCE, REPRODUKCE A SEXUALITA

- Ženy jsou právoplatnými aktéry a účastní se všech klíčových aspektů života
- Třídní postavení žen je determinováno třídním postavením mužů – manželů, otců
- Sociologie práce se soustřeďovala spíše na povolání spojována s muži
- Heterosexuality – mocenské vztahy, zdroj útlaku žen, vyobrazení ženy v médiích
- Muži jako aktivní, ženy jako pasivní sexuální objekt
- Zkoumání domácností – domácí je práce, nikoli naturalizovaná extenze ženskosti
- Ideál soutěživé mužnosti a domácí pečující ženskosti

PŘÍSTUPY V SP – ŘADA PŘÍSTUPŮ (ČASEM SE Z NICH MOHOU STÁT DALŠÍ TEORIE)

- Dramaturgický
 - Aktivační
 - Terapeutický
 - Poradenský
- Administrativní
- Participativní
-

V SOUČASNOSTI

- Sociální práce využila mnoho konceptů a teorií
 - Zvědečt'ování oboru – monografie Sociální diagnóza (1917)
- V průběhu 60.let 20 století obrovský rozmach v teoretickém myšlení SP
 - Společenská poptávka po SP
 - Pluralita teorií – snaha o jeden cíl
 - Hledání konceptu

KLASIFIKACE TEORIÍ PODLE HOWEA

- **Opraváři a prostředníci** (Teorie sociálních systémů, behaviorální, psychoanalýza)
- **Hledači významů** (orientace na klienta, existencialisté)
- **Podněcovatelé vědomí** (Antiopresivní přístupy, pedagogika osvobození, Feministická sociální práce)
- **Revolucionáři** (radikální strukturalisté, např. marxisté)

ÚVAHA

- Končí období snah sjednocovat a formovat teoretický aparát SP jako soubor teorií, které lze ohraničit
- Zdůrazňování potřeby empirického, př. teoretického zdůvodňování praxe
 - Variabilita a pluralita teorií SP
 - Užití teorií z jiných disciplín
- Teoretické zázemí jako jeden ze zdrojů profesionální identity SP
 - Není pouze jedna cesta
- Teorie nejsou jediným zdrojem, důležitá je i reflexní praxe

DEFINICE SOCIÁLNÍ PRÁCE

„pomáhat tak, aby si klient dokázal pomoci sám“

poukazuje na obrovský vývoj sociální práce a přínosu teorie i praxe pro její efektivitu